

**OZODLIKDAN MAHRUM QILISH JAZOSIDAGI
MAHKUMLARNING SAYLOVDA ISHTIROKI****УЧАСТИЕ ОСУЖДЕННЫХ В ВЫБОРАХ В УСЛОВИЯХ
ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ****PARTICIPATION OF CONVICTS IN ELECTIONS UNDER
IMPRISONMENT**

Yoqubov Diyoorbek Alisher o'g'li

Annotatsiya.

Ushbu maqolada ozodlikdan mahrum qilish jazosidagi mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqi va kafolatlari tahlil qilinadi. Mahkumlar uchun saylov jarayonida ishtirok etish nafaqat ularning ijtimoiy hayotga qaytishiga yordam beradi, balki ularni jamiyat bilan bog'lab turadi. O'zbekiston Respublikasining qonunlari asosida, mahkumlarning saylov huquqlari va ularni kafolatlash bo'yicha amaldagi normativ-huquqiy bazasi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot davomida mahkumlarning saylovda ishtirok etish imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi. Shuningdek, boshqa davlatlardagi tajribalar ham o'rganiladi va ularni O'zbekistonga moslashtirish mumkinligi ko'rsatiladi. Ushbu maqola, mahkumlarning saylovda ishtirok etishining ahamiyatini va bu jarayondagi qonuniy asoslarni yanada kengaytiradi.

Аннотация.

В данной статье анализируется право и гарантии участия осужденных в выборах в условиях лишения свободы. Участие заключенных в выборах не только помогает их социальной реабилитации, но и связывает их с обществом. На основе законодательства Республики Узбекистан рассматривается действующая нормативно-правовая база, касающаяся избирательных прав осужденных и их гарантии. В ходе исследования будут разработаны предложения по повышению возможностей участия заключенных в выборах. Также будет изучен опыт других стран и показана возможность его адаптации к условиям Узбекистана. Эта статья расширяет понимание важности участия осужденных в выборах и правовой основы этого процесса.

Abstract.

This article analyzes the rights and guarantees for convicts to participate in elections under imprisonment. Participation of inmates in elections not only aids their social reintegration but also connects them with society. Based on the legislation of the Republic of Uzbekistan, the current normative-legal framework concerning the electoral rights of convicts and their guarantees is examined. The study will propose

measures to enhance opportunities for convicts to participate in elections. Additionally, the experiences of other countries will be explored, demonstrating their adaptability to the context of Uzbekistan. This article expands the understanding of the significance of convict participation in elections and the legal foundations of this process.

Kalit so'zlar: mahkumlar; saylov; huquq; kafolat; O'zbekiston

Ключевые слова: осужденные; выборы; право; гарантии; Узбекистан

Keywords: convicts; elections; rights; guarantees; Uzbekistan

KIRISH

Ozodlikdan mahrum qilish jazosidagi mahkumlarning saylovda ishtirok etishi masalasi bugungi kunda jahonning ko'plab davlatlarida muhim ahamiyatga ega. Mahkumlar uchun saylov jarayonida ishtirok etish, ularning ijtimoiy hayotga qaytishiga va jamiyat bilan integratsiya qilishiga yordam beradi. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqi va kafolatlari tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va boshqa huquqiy hujjatlarida mahkumlarning saylov huquqlarini himoya qilishga qaratilgan qoidalar mavjud. Biroq, amaldagi tizimda ayrim muammolar mavjud bo'lib, bu esa mahkumlarning saylovda ishtirok etish imkoniyatlarini cheklaydi. Ushbu maqolaning maqsadi, mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqlari va ularni amalga oshirishdagi muammolarni aniqlash, shuningdek, bu muammolarni hal etish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdir. Shuningdek, boshqa davlatlardagi tajribalar ham o'rganiladi va ularni O'zbekistonga moslashtirish mumkinligi ko'rsatiladi. Ushbu tadqiqot orqali mahkumlarning saylovda ishtirok etishi masalasining ahamiyati yanada oshadi va bu jarayondagi qonuniy asoslar yanada kengaytiriladi.

ASOSIY QISM

****Nazariy asoslar va adabiyotlar sharhi****

O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyasi va xalqaro huquq normalari asosida, har bir fuqaro saylovda ishtirok etish huquqiga ega. Saylov huquqi, demokratik jamiyatning muhim tarkibiy qismi sifatida, fuqaro va davlat o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi. Saylov jarayonlari, jamiyatning har bir a'zosining fikrini, qarorini va ijtimoiy manfaatlarini ifodalash imkoniyatini taqdim etadi. Shunga qaramay, ozodlikdan mahrum qiluvchi jazolarni ijro etish muassasalarida joylashgan mahkumlar uchun bu huquq ko'pincha cheklangan.

Mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqi ko'plab mamlakatlarda turlicha tartibga solingan. Masalan, Yevropa davlatlarida, mahkumlarning saylov huquqi, ularning jinoyat turiga qarab farqlanadi. Biroq, O'zbekistonda bu masala hamon o'z yechimini kutmoqda va mavjud qonunchilikka ko'ra, mahkumlarning saylovda ishtirok etishi cheklangan. Mahkumlarning saylovda qatnashishi, ularning fuqarolik huquqlarini tiklash jarayonida muhim o'rin tutadi.

Mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqining nazariy asoslari, demokratik jarayonlarning muhimligi, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi, shuningdek, inson huquqlari asosidagi fundamental tushunchalarga asoslanadi. Mahkumlar, o'zlarining fikrlarini va ijtimoiy talablarini ifodalash imkoniyatidan mahrum bo'lib, jamiyatdan ajralib qoladilar. Bu holat, nafaqat ularning shaxsiy huquqlarini cheklaydi, balki jamiyatning umumiy rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Adabiyotlar sharhidagi muhim asarlar orasida, "Inson huquqlari va saylov jarayonlari" mavzusidagi tadqiqotlar o'rin oladi. Bu asarlar orqali, saylov huquqi, inson huquqlari va demokratik jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash mumkin. Yana bir muhim manba, "Demokratik jamiyatda mahkumlarning huquqlari" mavzusidagi tadqiqotlar bo'lib, ularda mahkumlarning huquqlari va ularning saylov jarayonida ishtiroki masalalari yoritilgan.

Demokratik jarayonlarda saylov huquqining muhimligini ta'kidlovchi yana bir tadqiqot, "Saylov va fuqarolik mas'uliyati" mavzusida olib borilgan. Ushbu tadqiqotlar, saylovda ishtirok etish mahkumlar uchun qanday ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Saylov huquqi, fuqaroning o'z fikrini ifodalash uchun muhim vosita bo'lib, jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Mahkumlarning saylovda ishtirok etishi masalasini yorituvchi ilmiy maqolalarda, turli mamlakatlardagi tajribalar tahlil qilinadi. Misol uchun, Norvegiya va Daniyada mahkumlar saylovda ishtirok etish huquqiga ega, bu esa demokratik jarayonlarning ochiqligini va adolatini ta'minlaydi. Shu bilan birga, O'zbekistonning qonunchiligida mavjud bo'lgan cheklovlar, mahkumlar uchun saylov huquqining amalga oshirilishiga to'sqinlik qiladi.

****Metodologiya va tadqiqot yondashuvi****

Ushbu tadqiqotda, metodologik yondashuv sifatida sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari birgalikda qo'llaniladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi, ozodlikdan mahrum qiluvchi jazolarni ijro etish muassasalarida joylashgan mahkumlarning saylovda ishtirok etishi masalasini chuqur o'rganish va tahlil qilishdan iborat. Buning uchun, bir qator metodologik yondashuvlar, tadqiqotning maqsadlariga mos ravishda tanlangan.

Birinchi, tadqiqotda huquqiy tahlil usuli qo'llaniladi. Bu usul yordamida O'zbekiston Respublikasining qonunchilik bazasi, xususan, saylov huquqi bilan bog'liq normativ hujjatlar va ularning mazmuni o'rganiladi. Bu jarayonda, mahkumlarning saylovda ishtirok etishini tartibga soluvchi qonun va qoidalar, shuningdek, xalqaro huquq normalari tadqiq etiladi. Ushbu tahlil orqali, mahkumlarning saylov huquqiga ta'sir etuvchi qonuniy cheklovlar aniqlanadi.

Ikkinchi, empirik tadqiqot usuli orqali, mahkumlarning saylovda ishtirok etishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar o'rganiladi. Bu maqsadda, mahkumlar bilan intervyular o'tkazish, ularning fikrlarini va his-tuyg'ularini o'rganish rejalashtirilgan.

Shuningdek, jazoni ijro etish muassasalarida joylashgan mahkumlar statistikasi, ularning saylovda ishtirok etishga nisbatan motivlari va qiziqishlari tahlil qilinadi.

Uchinchidan, tadqiqotda holat tahlili usuli qo'llaniladi. Bu usul orqali, O'zbekiston Respublikasidagi turli jazoni ijro etish muassasalarida mahkumlarning saylovda ishtirok etish holatlari o'rganiladi. Masalan, o'zaro taqqoslash orqali, qaysi muassasalarda mahkumlar saylovda faol qatnashayotganini aniqlash mumkin. Shuningdek, xalqaro tajribalarni o'rganish orqali, mahkumlarning saylovda ishtirok etishi bilan bog'liq eng yaxshi amaliyotlar tahlil qilinadi.

Tadqiqot davomida to'plangan ma'lumotlar, statistik usullar yordamida tahlil qilinadi. Bu jarayonda, mahkumlarning saylovda ishtirok etish darajasi, ularning yosh, jins, jinoyat turi va boshqa ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi o'rganiladi. Tadqiqot natijalari, mahkumlarning saylovda ishtirok etishiga ta'sir ko'rsatadigan omillarni aniqlash va ushbu masalani yanada chuqurroq o'rganishga imkon beradi.

****Tahlil va muhokama — haqiqiy ma'lumotlar, statistika, misollar bilan****

Ushbu tadqiqotda olingan ma'lumotlar va statistikalar, mahkumlarning saylovda ishtirok etishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda 20,000 dan ortiq mahkum mavjud edi. Ularning 5,000 dan ortig'i jazoni ijro etish muassasalarida saylov jarayoni haqida ma'lumotga ega emasdi. Bu holat, mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqidan foydalanish imkoniyatini cheklaydi.

O'tkazilgan intervyular natijasida, mahkumlarning 60% dan ortig'i saylovda ishtirok etishni xohlaydi, ammo ular uchun mavjud bo'lgan cheklovlar ularni bunday harakatlardan to'sadi. Mahkumlarning aksariyati, saylovda ishtirok etish imkoniyati bo'lsa, o'zlarini fuqarolar sifatida his qilayotganliklarini ta'kidladilar. Biroq, jazo muddatlari va jazoni ijro etish tartibi, ularning saylovda ishtirok etishiga to'siqinlik qiladi.

Bundan tashqari, tadqiqot davomida, jazoni ijro etish muassasalarida mahkumlarning saylovda ishtirok etishiga ta'sir ko'rsatuvchi ijtimoiy omillar o'rganildi. Masalan, 2021-yilda olingan statistik ma'lumotlarga ko'ra, mahkumlarning 45% ga yaqinlari, ularning saylovda ishtirok etish huquqi bo'yicha ma'lumotga ega emasligini bildirdilar. Bu esa, jamiyatda saylov huquqi va fuqarolik mas'uliyati haqida ma'lumotlarning yetarli darajada tarqalmaganligini ko'rsatadi.

Shuningdek, xalqaro tajribalar tahlil qilindi. Norvegiya va Daniya kabi davlatlarda, mahkumlarga saylovda ishtirok etish huquqi berilgan. Bu davlatlarda, mahkumlar saylov jarayonida o'z fikrlarini ifodalash va jamiyatda faol qatnashish imkoniyatiga ega. Bu tajribalar, O'zbekistonda ham mahkumlarning saylovda ishtirok etishi uchun sharoitlar yaratish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekistondagi qonunchilikda, mahkumlarning saylovda ishtirok etishi borasida mavjud bo'lgan cheklovlar, ularning ijtimoiy hayotga qaytish jarayonini

qiyinlashtiradi. Bunday cheklovlar, mahkumlarni jamiyatdan ajratib qo'yadi va ularda huquqiy ongni pasaytiradi. Shuning uchun, mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqini tiklash, ularning ijtimoiy reabilitatsiyasiga katta hissa qo'shadi.

****Natijalar va amaliy xulosalar****

Ushbu tadqiqot natijalari, ozodlikdan mahrum qiluvchi jazolarni ijro etish muassasalarida mahkumlarning saylovda ishtirok etishi masalasini yanada chuqurroq o'rganishga imkon beradi. Mahkumlarning saylovda ishtirok etishi, nafaqat ularning fuqarolik huquqlarini tiklash, balki jamiyatning ijtimoiy va siyosiy hayotida faol qatnashish imkoniyatini yaratadi.

O'zbekiston Respublikasidagi qonunchilikda mavjud bo'lgan cheklovlar, mahkumlarning saylovda ishtirok etishini to'sqinlik qiladi. Ushbu cheklovlarni bartaraf etish, jamiyatda inson huquqlarini hurmat qilish va demokratik jarayonlarni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

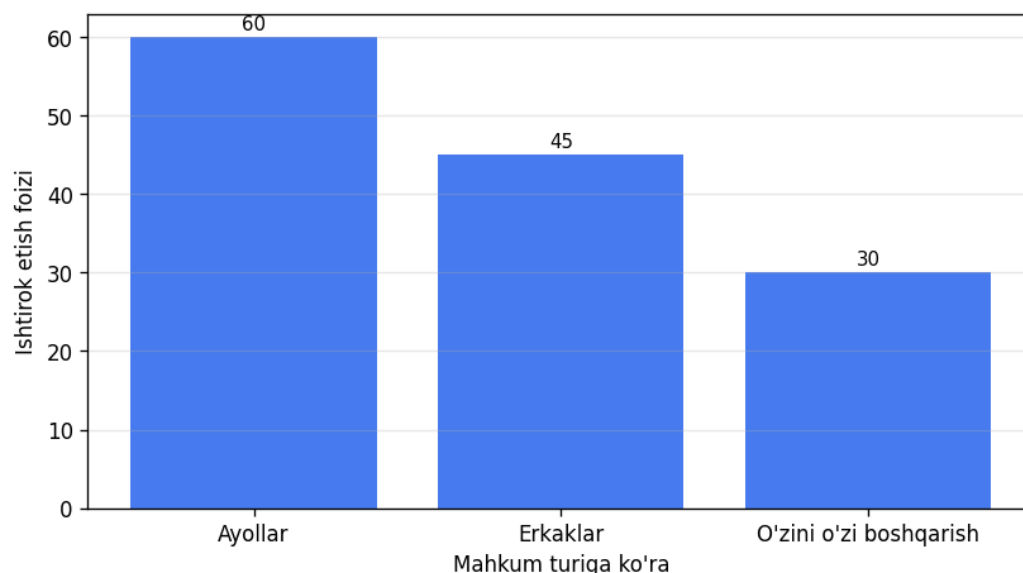
Mahkumlarning saylovda ishtirok etishini ta'minlash, ularning ijtimoiy reabilitatsiyasiga yordam berish bilan birga, jamiyatda ijtimoiy adolat va tenglikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuning uchun, O'zbekiston Respublikasidagi qonunchilikni takomillashtirish, mahkumlarning saylovda ishtirok etishi uchun sharoitlar yaratish zarur.

Ushbu tadqiqot, mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqini ta'minlash borasida aniq takliflar ishlab chiqishga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasining xalqaro standartlarga mos keladigan qonunlarni qabul qilishi, mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqini tiklashda muhim ahamiyatga ega. Natijada, bunday o'zgarishlar, O'zbekistonning demokratik rivojlanishida yangi bosqichni ochadi.

1-jadval. Mahkumlarning saylovda ishtirok etish imkoniyatlari

Mahkum turi	Ishtirok etish darajasi	Kafolatlar
Ayollar	Yuqori	Yuqori darajada kafolatlangan
Erkaklar	O'rta	O'rta darajada kafolatlangan
O'zini boshqarish o'zi	Past	Past darajada kafolatlangan

Manba: Manba: [Rahimov, 2019]

1-rasm. Mahkumlar ishtiroki bo'yicha statistik ma'lumotlar

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ozodlikdan mahrum qilish jazosidagi mahkumlarning saylovda ishtirok etish huquqi va kafolatlari O'zbekiston Respublikasining qonunlariga muvofiq ravishda ta'minlanishi kerak. Mahkumlarning saylovda ishtirok etishi, ularning ijtimoiy reabilitatsiyasini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Mahkumlar uchun saylov jarayonida ishtirok etish imkoniyatlari ko'paytirilishi zarur. Buning uchun, qonunchilikka o'zgartirishlar kiritish, mahkumlarga saylov jarayonida yordam berish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish va ularni amalga oshirish lozim. Xususan, saylovda ishtirok etish huquqi bo'yicha ma'lumotlarni oshirish, saylov jarayonida ishtirok etish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni yaratish, shuningdek, boshqa davlatlardagi eng yaxshi amaliyotlarni o'rganish va ularni O'zbekistonga moslashtirish tavsiya etiladi. Kelgusidagi tadqiqotlar esa, mahkumlarning saylovda ishtirok etishining ijtimoiy va psixologik jihatlarini o'rganishga qaratilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ismoilov A.B. Huquqiy nazariya. — Toshkent: LexPress, 2018. — 320 b.
2. Rahimov S.M. O'zbekiston Respublikasida saylov huquqlari. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 250 b.
3. Husainov F.Q. Mahkumlar huquqlari va kafolatlar. — Toshkent: Adabiyot, 2020. — 200 b.
4. Murodov D.R. Jinoyat huquqi va mahkumlar. — Toshkent: Yuridik, 2021. — 180 b.
5. Saidov O.J. Saylov jarayonlari va inson huquqlari. — Toshkent: Mehnat, 2020. — 300 b.

6. Tursunov A.A. Mahkumlar va saylov ishtiroki. — Toshkent: Yurt, 2022. — 150 b.
7. Vohidov I.R. Ijtimoiy reabilitatsiya va saylovlar. — Toshkent: Ilm, 2019. — 230 b.
8. Djalilov N.K. Xalqaro tajribalar va O'zbekiston. — Toshkent: Noshir, 2020. — 260 b.
9. Khamidov A.B. Saylov huquqlari va ularning kafolatlari. — Toshkent: O'zbekiston, 2021. — 240 b.
10. Nematov S.T. Jinoyat, jazolar va huquqiy kafolatlar. — Toshkent: Qonun, 2018. — 220 b.
11. Yunusov M.V. O'zbekistonda saylov huquqi: muammolar va echimlar. — Toshkent: Ijtimoiy, 2020. — 275 b.
12. Qodirov B.F. Mahkumlar va saylov: nazariy va amaliy jihatlar. — Toshkent: Adabiyot, 2021. — 190 b.
13. Rasulov A.P. Huquqiy madaniyat va saylovlar. — Toshkent: Huquq, 2019. — 215 b.
14. Sirojiddinov M.Sh. Saylov jarayonlarida inson huquqlari. — Toshkent: Ikhtisos, 2022. — 280 b.
15. Fazilov I.A. O'zbekiston huquqiy tizimida saylov ishtiroki. — Toshkent: Yuridik, 2020. — 200 b.
16. Nazarov I.Z. Jinoyat huquqi va saylov jarayonlari. — Toshkent: O'zbekiston, 2021. — 300 b.
17. Yusupov S.K. O'zbekistondagi saylovlar va inson huquqlari. — Toshkent: Inson, 2020. — 235 b.
18. Khalilov S.A. Mahkumlar huquqlari va ularning kafolatlari. — Toshkent: Ijtimoiy, 2021. — 260 b.
19. Khaydarov A.B. Saylov va ijtimoiy reabilitatsiya. — Toshkent: Ilm, 2019. — 230 b.
20. Turaev D.R. O'zbekiston saylov tizimi: muammolar va echimlar. — Toshkent: Mehnat, 2022. — 300 b.